

ВПЛИВ ЯК ФОРМА ТА РЕЗУЛЬТАТ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПОЛІТИКИ

Стаття присвячена дослідженню суб'єктів політичного впливу, їх формам і засобам здійснення. Автор доходить висновку, що суб'єкти політичного впливу існують як на регіональному, так і на державному рівні та знаходяться в тісній політико-процесуальній взаємодії.

В контексті трансформацій, які відбуваються в державно-правовій та соціально-економічних сферах України як посттоталітарної держави, варто наголосити на суб'єктах політичного впливу як загальнодержавного, так і регіонального та місцевого значення. Як носії політичного авторитету вони характеризуються нестабільністю свого впливу, який має тенденції до змін, залежить від якості впроваджень соціально-економічного та політичного змісту. Так, запровадження непопулярних реформ, або реформ які спрямовані на підтримку незначної частини населення (що ставить у невідгідне становище інших членів суспільства) може призвести до підриву авторитету суб'єкта політичного впливу.

На даному етапі суспільного розвитку, політичний процес характеризується протистоянням суб'єктів політичного впливу різних зон та рівнів, які намагаються в будь-який спосіб підвищити свій авторитет та легітимізувати його, заручитися підтримкою якомога більшою частиною населення, та здійснювати вплив на найважливіші сфери суспільного та державного розвитку. При цьому, сьогодні, до найбільш поширених способів посилення політичного впливу належить декларування конструктивних за своєю формою, але не за змістом програм, та їх популістська пропаганда. Саме формальне означення таких програм, а не їх чітка та оперативна реалізація, враховуючи аполітичні та конформістські настрої населення, дає в кращому випадку епізодичну появу авторитету того чи іншого політичного суб'єкта.

В політологічній площині дослідженням проблеми становлення суб'єктів політичного впливу в контексті політичного процесу займалися А. Лисюк, С. Білошицький, О. Кіндратець, І. Тімкін, Т. Титаренко, Л. Хорішко та інші.

Незважаючи на вагомий внесок зазначених вчених, питання суб'єктного складу політичного впливу та форм його реалізації залишається актуальним та маловивченим, а тому, безумовно, потребує подальшого дослідження.

Визначимо передусім своє бачення поняття політичного впливу. Досить поширена в сучасній політологічній науці дефініція, яка означає політичний вплив як взаємодію суб'єктів політики з метою зміни існуючого стану чи поведінки суспільства для отримання дивідендів та певних переваг [1, 63].

В сучасній політико-правовій науці, політичний вплив асоціюється з державною владою та її органами. З цим не можна не погодитися, бо саме на прикладі центральних державних органів, діяльності посадових осіб, що їх очолюють, можна яскраво простежити як їхні розпорядження та рішення впливають на політичну ситуацію в країні. Але таке визначення суб'єктів є достатньо вузьким, адже є й інші, які хоч і дещо в меншій мірі, а інколи в дуже мінімальній, здійснюють свій вплив на політику регіону та держави в цілому.

Для кращого розуміння дефініції політичного впливу, доцільно, на наш погляд, визначити коло всіх суб'єктів такого впливу та з'ясувати реальну спроможність їх впливу на політико-правове життя держави на різних рівнях, форми та засоби (межі та зони) здійснення ними такого впливу, а головне – визначення результативності такого впливу на державотворчі процеси в Україні. Крім того, доцільно було б з'ясувати причини та чинники неспроможності реалізації такого впливу.

Якщо говорити про місцевий рівень, то до суб'єктів впливу цієї ланки слід віднести самих громадян, як окремих індивідів, так і їх об'єднання. Зокрема, характеризуючи перших, варто відзначити, що їх можна віднести до суб'єктів політичного впливу лише в окремих ситуаціях, у більшості ж випадках вони виступають як об'єкти цього впливу.

Проголосивши себе демократичною та правовою державою, Україна, тим самим, встановила, що політика на її терені буде здійснюватися людьми і для людей. Тому активна роль індивіда в політичному житті має вагоме значення. На практиці населення регіонів має досить незначні можливості політичного впливу, які обмежені, в першу чергу, виборними процедурами та участю у референдумах. Вибори є чи не єдиним способом впливу на державну владу. Але доцільно розрізняти формальні, задекларовані можливості, політичний потенціал громадянського суспільства та реальні події, які відбуваються під час виборів, скажімо поширення маніпулятивних технологій, фальсифікації, тиск, які застосовуються під час виборчих процесів. Це, зокрема, свідчить про те, що система суспільно-політичного впливу ще недосконала. Так, парламентські вибори, що пройшли в жовтні 2012 р., на думку заступника голови Центральної виборчої комісії

Жанни Усенко-Чорної стали найбруднішими в історії України [2]. Крім того, в суспільстві існує думка, що вибори не міняють суттєво ситуацію, перемагають лише ті кандидати, які мають більше адміністративних чи фінансових ресурсів.

Впливати на рішення та дії державних органів та органів місцевого самоврядування на регіональному рівні можливо на законодавчому рівні. В цьому разі передбачена можливість звернення громадян до судових органів з позовами щодо дій чи бездіяльності державних органів, посадових осіб та держави в цілому. В цьому контексті зростає дієвість функціонування судових органів влади, особливо враховуючи поширення таких суспільних явищ як політичний нігілізм, аполітичність та зростаюча недовіра до влади.

Ще одним засобом впливу є, на наш погляд, процес досягнення громадянином статусу державного та політичного діяча і реалізація статусних повноважень. Слід відзначити в цьому випадку, що реально-го політичного впливу суб'єкт статусних повноважень (державного чи політичного значення на різних рівнях) може досягти тільки за умови реалізації очікуваних суспільством державних інтересів. Сам факт задекларованості статусу, його формальне означення в суспільстві, реалізація статусних повноважень з метою досягнення особистісних чи корпоративних інтересів призводить до деформації самого політичного впливу як ефективного засобу впорядкування (оптимізації) суспільних відносин.

До речі, самотійно громадяни практично не намагаються впливати на прийняття рішень. Можливо, причинами цього є переконання в безрезультатності таких спроб або й аполітичність населення, поширення якої спостерігається останнім часом. Соціологічне опитування в Білорусі, Україні та Росії зафіксували, що число громадян, які вважають, що від їх особистих зусиль залежить хід політичних процесів у країні, не перевищує 10 %. Така тенденція сприяє появі патерналістських настроїв у суспільстві [3, 78].

Підтвердженням зменшення інтересу українців до політичного життя держави є дані Центру соціальних і маркетингових досліджень «Соціс», відповідно до яких у 1994 р. політичним життям країни цікавились лише 11% населення, у 2005 р. ця цифра сягала 15 %, а в 2010 р. таких людей було не більше 9 % [4]. Їх активність підвищується лише в періоди проведення виборів президента України та депутатів Верховної Ради. Так, про готовність взяти участь в парламентських виборах восени 2012 р., ще в квітні місяці, висловили 77,6 % українців (з них 43,1 % – обіцяли це зробити «обов'язково» і ще 34,5 % – «скоріше за все»). Але при цьому спостерігається політичний нігілізм,

оснований на тому, що люди не бачать жодної партії чи кандидата, за яких було б варто голосувати, які б реалізували проголошені в період передвиборчих перегонів задекларовані програми (39 %), значна частина населення (22 %) не вірить у чесність виборів, на додачу прослідковується відсутність інтересу до політики у 19 % опитаних респондентів, а ще 19 % опитаного населення впевнені, що Верховна Рада все одно нічого не вирішує [5].

Важливим суб'єктом політичного впливу може бути інтелігенція, як креативний клас в суспільстві. Інтелігенція – це прошарок суспільства, який зайнятий у різних сферах культури, освіти, науки, охорони здоров'я. Вона фіксує потреби суспільства і намагається донести їх до влади [6, 47].

Для здійснення та захисту своїх прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів, громадяни можуть об'єднуватися в громадські організації, яких станом на 28.11.2012 р. нараховано 3553 [7]. Їм надано право здійснювати співробітництво з неурядовими так і урядовими організаціями в межах, визначених законом. Відповідно до ст. ст. 21-22 Закону України «Про громадські об'єднання» громадянам надано право звертатися у порядку, визначеному законом, до органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб з пропозиціями (зауваженнями), заявами (клопотаннями), скаргами; брати участь у розробленні проектів нормативно-правових актів, що видаються цими органами і стосуються сфери діяльності громадських об'єднань та важливих питань державного і суспільного життя; брати участь у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади та місцевого самоврядування для проведення консультацій з громадськими об'єднаннями та підготовки рекомендацій з питань, що стосуються сфери їхньої діяльності.

Громадські об'єднання можуть залучатися до процесу формування і реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення, зокрема, шляхом проведення консультацій з громадськими об'єднаннями стосовно важливих питань державного і суспільного життя, розроблення відповідних проектів нормативно-правових актів, утворення консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів при органах державної влади, органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування, в роботі яких беруть участь представники громадських об'єднань [8].

Але при цьому слід пам'ятати, що місцеві організації, діяльність яких не виходить за рамки муніципального рівня, рідко проголошують та реалізують на практиці конкретні політичні цілі.

Варто згадати про молодіжні організації та об'єднання, інтереси яких слабко представлені в політичному процесі, оскільки не існує таких політичних сил, які б їх висловлювали. Говорити про вплив молоді на політичний процес в цьому випадку не доводиться. Хоча не можна заперечувати їх роль в процесі соціалізації молодих виборців, у справі формування їх політичної культури (орієнтованої, однак, на підтримку конкретної політичної сили).

Ще одним важливим суб'єктом політичного впливу є політичні партії, які масово почали з'являтися на початку 1990-х років. У цей період з'явилися десятки нових громадських об'єднань, рухів і політичних партій. Однак протягом першого десятиліття реформ більшість з них так і не зуміли стати суб'єктами політичного впливу, оскільки більшості з них було складно знайти власну соціальну базу, внаслідок чого вони або ігнорувалися суспільними групами, або ж взагалі припинили своє існування. Населення, не відчувало довіри до партій, тому не розглядало їх як провідника свого впливу на владу. Але не дивлячись на це, станом на 13.11.2012 року в Україні зареєстровано 200 політичних партій [9].

Політичні партії – важливий політичний інститут, ефективне функціонування якого, на думку Л. Хорішко, має забезпечити демократичні перетворення в країні, стати своєрідним медіатором, що в ідеалі має забезпечувати взаємодію громадянського суспільства з державою. Український досвід показав низький рівень впливу громадян на прийняття політичних рішень, що зумовлено неготовністю влади до стійкого діалогу, браком ефективної двосторонньої взаємодії [10, 85].

Серед функцій, які мають виконувати політичні партії насамперед слід віднести: вироблення заходів щодо впливу на суспільні інституції та соціальне середовище; здійснення політичної соціалізації; забезпечення безперервності політичних зв'язків і взаємовпливу між парламентом і всією країною; вплив на формування з іншими політичними інституціями на механізм державного й громадського управління та ін [11, 403].

Відповідно до ст. 36 Конституції України, громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Політичні партії в Україні мають сприяти формуванню і вираженню

політичної волі громадян, беруть участь у виборах [12]. Також до функцій політичних партій належить вплив на формування громадської думки, підтримання активної участі громадян у політичному житті, підвищення політичної культури громадськості, вплив на політичну діяльність Верховної Ради, Кабінету Міністрів тощо.

Найважливішою політичною метою політичних партій є збереження високого рівня суспільної довіри. Одним із способів отримання такої довіри є мінімізація політичного впливу потенційних конкурентів, позбавивши їх можливості структурної самоорганізації, здатної скласти реальну альтернативу вертикалі влади.

В цілому більшість регіональних відділень партій ведуть активну політичну діяльність тільки в періоди виборчих кампаній. Але тут є певні негативні прояви, адже на виборах існує виключно регіональна представленість політичних партій, які представляють інтереси конкретних територій. В Україні, на жаль, на сьогоднішній день, не має суб'єкта політичного впливу, який би мав більш-менш збалансований сегмент прихильників в усіх регіонах, а це в свою чергу призводить до розколу серед населення та створення підґрунтя для політичного маніпулювання [13, 55].

Сьогодні більшість політичних партій часто демонструють непримиримість, відсутність толерантності та елементарної політичної культури. Часто особисті цілі стають на заваді виробленню єдиної національної ідеї, довкола якої змогли б об'єднатися громадськість та політичні сили [6, 51].

Не можна не погодитися з думкою таких дослідників, як І. Тімкіна та Н. Новикової, які вважають, що особливість функціонування будь-якої політичної партії полягає у взаємодії між її керівними органами та її членами, між центральними органами та місцевими органами. Така взаємодія супроводжується впливом вищестоящих органів у будь-якій формі [14, 76].

За законодавством України політичні партії можуть об'єднуватися в парламентські фракції, що дає їм можливість впливати на персональний склад та діяльність вищого органу виконавчої влади – Кабінету Міністрів України та в цілому на правове поле України.

Політичні партії відрізняються одна від одної місцем в політичній системі, соціальною базою, задекларованою програмою та рівнем впливу на уряд та місцеві органи влади [11, 403].

На сьогоднішній день, в Україні в контексті структурування суб'єктів політичного впливу виділяються так звані «фінансові лідери» або їх ще називають «фінансово-промислові групи» (їх поява припадає на середину 90-х років минулого століття), які володіють

значними ресурсами та мають значний політичний вплив на державотворчі процеси. Їх привілейоване становище насамперед пояснюється тим, що вони виступають головними спонсорами діяльності суспільно-політичних організацій, рухів і політичних партій, активно лобіюють свої інтереси у владних структурах, а для забезпечення своєї стабільності, насамперед в фінансово-економічній сфері, просувають своїх кандидатів спочатку на регіональному рівні, а потім і на загальнодержавному.

Привілейоване їх становище також пояснюється ще й тим, що в умовах соціально-економічної та політичної кризи, стабільне їх функціонування слугує гарантованим джерелом поповнення бюджету [14].

Саме ці суб'єкти, що володіють значними фінансовими і адміністративними ресурсами, здатні впливати на процес прийняття ключових рішень в державі і проведення реформ. Вони постійно намагаються зміцнити свої позиції та, по можливості, нарощувати кадровий потенціал, просуваючи своїх представників в органи влади, беручи участь у розділі державного майна і проводячи через Верховну Раду конкретні законопроекти. В результаті ці лідери набувають властивостей суб'єктів політичного впливу, здатних не тільки коригувати дії влади, але й ініціювати найважливіші рішення.

Тісний зв'язок між бізнесом та ланками державної влади виявляється в особливостях кадрових переміщень. Великий бізнес, й на сьогодні, зберігає можливість лобіювати свої інтереси в обмін на політичну лояльність.

Слід відзначити, що крім зазначеного прямого політичного впливу в сфері державного інтересу існує так званий опосередкований соціально-політичний вплив, який також знаходить своє відображення на політико-державному тлі.

В. Кафарський у своєму дослідженні виділив ще одну групу, яку можна віднести до суб'єктів політичного впливу – це кримінальні угруповання, які діють поза правовим полем України. Він відмічає, що відбувається зрощення найпотужніших груп тиску (фінансово-промислових груп, напівкримінальних угруповань) спочатку з партійним апаратом, а потім з органами державної влади, що в свою чергу призвело до домінування впливу олігархічних і корпоративних угруповань.

Взаємовідносини з владою, як і вплив на неї у політичних партіях і у груп тиску знаходиться у різних площинах. Адже політичні партії впливають на владу беручи участь у виборах, тоді як групи тиску діють опосередковано, шляхом прихованого впливу на владу. Крім

того, політичні партії беручи участь у виборчому процесі мають нести відповідальність за реалізацію своїх програм та діяльність своїх представників в органах влади, тоді як не несуть такої відповідальності за лобіювання законів чи прийняті під їх впливом урядові рішення. Крім того, політичні партії під час реалізації своїх програм мають відштовхуватися від соціальної бази, адже в протилежному випадку можуть її втратити. Натомість групи тиску керуються у своїх діях власними інтересами або невеликої когорти заінтересованих осіб, при цьому використовуючи як конституційні (рекомендації, звернення, заяви), так і неконституційні методи (підкуп, шантаж, погрози) [11, 404-405].

Суб'єктам політики, для реалізації своїх задумів, та для забезпечення себе підтримкою електорату, довелося розробити цілу систему засобів впливу на масову свідомість. Значну роль у цьому зіграли засоби масової інформації. Ще за радянських часів, ЗМІ користувалися неабиякою довірою у населення і були чи не головним джерелом інформації про соціально-економічне та політичне становище в державі. За часів незалежності, авторитет ЗМІ значно знизився, це насамперед пояснюється тим, що вони перетворилися на інструмент впливу в руках інших політичних суб'єктів.

Найбільш доступним та популярним серед населення інформаційними каналами в даний момент є телебачення, радіо, друковані ЗМІ та Інтернет, який останнім часом набуває все більшої популярності. Незважаючи на те, що формально ЗМІ вважаються незалежними, фактично у всіх компаній, що працюють в цій сфері, є власники, які визначають їх інформаційну політику, через яку здійснюється вплив як на суспільство в цілому, так і на окремих політичних суб'єктів.

Отже, у підсумку варто зазначити, що означені нами суб'єкти політичного впливу існують як на регіональному так і на державному рівні, при цьому перші (громадські організації, регіональні лідери, еліта та й населення в цілому), в свою чергу стають об'єктами для суб'єктів загальнодержавного рівня, хоча вони і намагаються впливати на політику центру та перебувають в тісному взаємозв'язку.

Політичний вплив як структурний елемент політичної системи торкається як суб'єктів політики, що займають різні статусні та функціональні положення, так і самого об'єкта – політики. Ініціатор політичного впливу одночасно може впливати на інших суб'єктів політики, в той же час він сам є для них об'єктом політики.

Демократизація сучасного українського суспільства – це не тільки видозміна політичного режиму, а це перш за все зміна форм взаємовідносин суб'єктів політичного впливу. Ця видозміна повинна супроводжуватися «відмиранням» суб'єктів попередньої тоталітарної

політичної структури і появою нових суб'єктів політичного впливу, які є адекватним відтворенням сучасної демократичної системи. Інакше кажучи, наявність авторитету суб'єкта політичного впливу постає сутнісною характеристикою сучасного політичного процесу.

Бібліографічний список

1. Виговський Д. Суть політичного впливу як категорії політичної науки / Д. Виговський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2007. – Вип. 19. – С. 62-66.
2. Заступник голови ЦВК про вибори: Найбрудніші в історії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2012/11/1/6976435/>
3. Лисюк А. Політичне лідерство в контексті демократичного транзиту: соціокультурні підстави / Л. Лисюк // Політичний менеджмент. – 2009. – № 4. – С. 71-81.
4. Українці втрачають інтерес до політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?ukrayintsi_vtrachayut_interes_do_politiki&objectId=42872
5. Опитування: Вибори-2012: громадська думка населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/news.php?news_id=389
6. Кіндратець О. Українська інтелігенція і влада / О. Кіндратець // Політичний менеджмент. – 2009. – № 2. – С. 46-55.
7. Реєстр громадських організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/18501>
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page>
9. Реєстр політичних партій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/parties>
10. Хорішко Л. Регіональний аспект формування іміджу політичних партій / Л. Хорішко // Політичний менеджмент. – 2009. – № 6. – С. 85-93.
11. Кафарський В. І. Політичні партії та групи тиску: проблеми взаємодії та правове регулювання / В. І. Кафарський // Університетські наукові записки. – 2006. – № 2 (18). – С. 403-410.
12. Конституція України: прийнята 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст.141.
13. Титаренко Т. Регіональний чинник у формуванні політичної ідентичності / Т. Титаренко // Політичний менеджмент. – 2009. – № 2009. – С.51-60.
14. Тімкін І. Політичні партії як суб'єкт процесу політичного управління / І. Тімкін // Політичний менеджмент. – 2010. – № 4. – С. 73-82.

Стаття посвячена дослідженню суб'єктів політичного впливу, їх формам і засобам реалізації. Автор приходить до висновку, що суб'єкти політичного впливу існують як на регіональному, так і на державному рівні і знаходяться в тісній політико-процесуальній взаємодії.

The article is devoted to examining the subjects of political impact, their forms and means of implementation. The author concludes that subjects of political impact exist both at the regional and state levels and are in close political and procedural interactions.

Стаття надійшла до редколегії 31.01.2013

УДК: 323.2

Ільтьо Г. Ф., Мукачівський державний університет

СИМВОЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЙСНОСТІ ЯК ЧИННИК УТВОРЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ СИМВОЛІЧНОГО «Я-ПОЛІТИЧНОГО»

У статті подано концептуальне обґрунтування сутності політичного символу. Змістовний акцент поставлено на розмежуванні сутнісних рис символу і риторично-знакової системи. Розкрито механізми утвердження та взаємодетермінованості символічного «Я-політичного» із середовищем символічних структур політики.

Розглядаючи політику як явище, природа якого принципово символічна, розуміємо, що дослідження механізмів символізації політичної дійсності є вкрай потрібним та актуальним завданням, з огляду на потреби фундаментальної науки і прикладної політології. Ця проблема, насправді, не є проблемою суто академічною, адже нерозуміння особливостей вкрай складної природи політичного ставить під сумнів правильність засновків, покладених в основу дослідницьких гіпотез, а отже, і достеменність отриманих у результаті дослідження висновків.

Мета цієї статті – дослідити механізми символізації політичної дійсності, визначити принципи утвердження символічно-знакових структур політичного виміру буття людини та суспільства.

У науковій літературі досі немає остаточного визначення символу як наукової категорії. Автори сучасних політологічних досліджень взагалі прагнуть оминати ті ділянки предметного поля, які характеризуються браком об'єктивації досліджуваних явищ.